

Saturnin

Zdeněk Jirotka

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

Analýza uměleckého textu

I. část

- zasadit výňatek do kontextu díla
- **Téma:** Příběhy vypravěče (ve filmu Jiří) a jeho sluhy Saturnina.
- **Hlavní myšlenka:**
 - Především pobavení čtenáře, což se autorovi vážně povedlo, především pomocí různých přísloví tety Kateřiny, vtipným a naivním Miloušem. Každá postava je originální.
 - Kritika nabubřelosti a omezenosti, vypočítavosti, v jistém smyslu zesměšňování klasických vážných románových příběhů, snaha o vylíčení obrazu moderní české společnosti.
- **Motiv:** Humoristické vyprávění o netradičním sluhovi Saturninovi a jeho pánovi.
- **Časoprostor:**
 - Praha, venkov (dědečkův dům pod vrchem Hradová)
 - Asi 40. léta 20. století
- **Literární druh:** epika
- **Literární forma:** Próza
- **Literární žánr:** humoristický román s prvky satiry
- **Slohový postup:** vyprávěcí, popisný

II. část

- **Struktura díla:**
 - Ich-forma (vypravěč jednou z postav)
 - Chronologické uspořádání.
 - Děj členěn na kapitoly.
 - Každá kapitola je uvedena stručnou osnovou (Slečna Barbora nenašla srnu; Mel bych se oholit; Jak se chovati o pohřbu; ...)
- **Hlavní postavy:**
 - **Saturnin**
 - Svérázný sluha, který je velmi vynalézavý, dovede si poradit v každé situaci, inteligentní, tajemný „všeuměl“ s bohatými životními zkušenostmi.
 - Člověk s odvážným smyslem pro humor.
 - Ve skutečnosti řídí většinu děje a jeho úloha sluhy je spíše jen zdánlivá, protože ostatní jsou jakoby loutky v jeho promyšlených plánech.
 - Umí vybruslit z každého průšvihů, přitom ale neztrácí šarm a zdvořilost.
 - Právě on by podle teorie dr. Vlacha házel v kavárně koblihami.
 - **Vypravěč**
 - Jeho jméno je nám po celou dobu příběhu zamlčeno, pro účely filmu pojmenovaný Jiří Oulický.
 - Mladý gentleman, typický měšťák, suchar. Asi třicátník.

- Prožívá svůj poněkud nudný život, ovšem pouze do doby, než přijme nevyzpytatelného sluhu Saturnina.
- Je zamilovaný do slečny Barbory, s níž tráví i dovolenou u svého dědy.
- Autorovo alter ego.
- **Teta Kateřina**
 - Velice komická postava.
 - Vypočítavá vdova, která se neustále snaží přimět dědu, aby jí přiznal v závěti velký podíl k jeho majetku.
 - Je schopna udělat opravdu vše pro to, aby se dědovi zalíbila a podmanila si jej.
 - Její řeš se skládá z moudrostí a přísloví, které si neodpustí skoro za žádné situace.
 - Má syna Milouše, jenž jí je zcela oddán.
- **Dědeček**
 - Starý muž, bohatý jak svými zkušenostmi posbíranými za svého života, tak i opravdovým jméním.
 - Baví se tím, že spolu jeho příbuzní bojují o jeho majetek, který by jim mohl být připsán po jeho smrti.
 - Často vypráví své příběhy z mládí.
 - Tropí si žerty z tetičky Kateřiny, již obalamutí, že se zbláznil.
- **Slečna Barbora Terebová**
 - Elegantní mladá dáma, která se věnuje tenisu.
 - Milá, energická moderní žena.
 - Jezdí ve svém rapidu.
 - Jedná se o vypravěčovu velkou lásku, do níž je ovšem zamilován i Milouš.
- **Doktor Vlach**
 - Vzdělaný a inteligentní postarší muž, který o všech věcech kolem sebe přemýšlí a komentuje je.
 - Používá vznešenější jazyk, v němž je použito více životního moudra.
 - Charakteristický řečnickými etudami, které často začínají a končí někde úplně jinde.
 - Člověk s poněkud tvrdším smyslem pro humor, který vymýšlí neustále různé teorie o chování lidí.
- **Milouš**
 - Syn tetičky
 - Mladý měšťák, který je omezený a snaží se působit sebejistě a statečně.
 - Jedná se o další loutku, z níž si Saturnin dělá srandu.
 - Neotesaný pubertální laciný světák, budižkničemu.
- **Strýc František**
 - Kateřinin manžel a otec Miloušův.
 - Jinak majitel továrničky na čisticí prostředky.
 - V době, kdy se příběh odehrává, je již po smrti.
 - Jeho snem bylo vyrobení úžasného mýdla, ač neměl pražádné chemické či vědecké vzdělání.
 - Prý byly v jeho továrně časté exploze a nehody.
 - Po jeho smrti zvládla teta Kateřina v rekordním čase podnik zruinovat.

- **Děj:**

Vypravěč se rozhodne, že si najme sluhu. Netuší však, že se jeho život rázem změní. Zprvu mu galantní sluha Saturnin oznámí, že ho odstěhoval na loď a jeho starý byt prodal. Později se k nim nastěhuje teta Kateřina s Miloušem, kterých se Saturnin zbaví mávnutím ruky. Tím začíná vlna nevšedností. Saturnin o svém pánovi začne vyprávět, že je velkým dobrodruhem a že má zalíbení v lovu divokých šelem, čímž pána dostává do nelehkých situací. Později jsou pozváni k dědečkovi, aby tam strávili několik týdnů. Spolu s nimi se tam objevují i další postavy (slečna Barbora, doktor Vlach). A tam začíná velké dobrodružství. Most, který je u domu, je pod vodou, a tak se naši hrdinové snaží vyžít se zásobami jídla, jež mají k dispozici. Saturnin se ovšem plně zhostí svých „povinností“ a vypíná přívod elektřiny. Jeho vynalézavost nezná meze. Přiměje Milouše, aby dědovi přinesl červy, později ho zamyká v pokoji, a tím se rozpoutává vlna groteskních situací. Když dochází zásoby, všichni se rozhodnou, že vyrazí pro zásoby přes kopec. Překonají nástrahy a následně se ocitají na druhé straně potoka, přes který vede již nový most. V pohodlí domova si děda vymyslí lest, jak vyzrát na tetu Kateřinu a začne hrát, že se zbláznil. Celý příběh končí tím, že se Saturnin rozhodne zůstat u dědečka.

- **Výstavba vět:**

- Vtipný, spisovný, knižní, ale také hovorový jazyk a vulgarismy.
- Styl prostě sdělovací.
- Přímá řeč je krátká, úsečná, nepřímá řeč převažuje.
- Přísloví, pořekadla, humor, ironie, jazyková komika, archaické a knižní výrazy.
- Citace dopisů, vyprávění příběhů, postřehy vypravěče.
- Typizace postav (dobře situovaný pán a jeho sluha, kuriózní rozvětvené příbuzenstvo i způsobem vypravěčského podání).
- Řečnické otázky, metafor, eufemismy (zjemňující výraz k vulgarismu), aposiopese (nedopovědění započaté věty či přerušenu výpověď. Vyskytuje se především v mluvené řeči. V psaném textu se označuje nejčastěji třemi tečkami, podobně jako výpustka), příměry.
- Úvahy, přísloví
- Všechny druhy komiky – situační, charakterová, jazyková.

III. část

- na základě ukázky analyzovat jazyk a jazykové prostředky
- najít umělecké prostředky

Literárně historický kontext

Další díla:

- **Muž se psem** – 1944; Parodie na detektivní romány o hloupých podvodnících a neomylném amatérském detektivovi.
- **Sedmilháři, Pravda se změnila** – 1970/2000; sbírka povídek
- **Profesor biologie na žebříku** – 1956; sbírka krátkých povídek a anekdot
- **Hvězda nad starým Vavrouchem** – 1946; rozhlasová hra

Další autoři:

- **Karel Poláček** – Bylo nás pět, Muži v ofsajdu, Hostinec U Kamenného stolu, Okresní město, Hrdinové táhnou do boje, Vyprodáno

- **Jaroslav Žák** – Študáci a kantoři, Cesta do hlubin študákovy duše
- **Vladislav Vančura** – Rozmarné léto
- **Ivan Blatný** – Paní Jitřenka, Tento večer (sbírka; hlásání se k programu skupiny 42), Hledání přítomného času
- **Jan Skácel** – Kolik příležitostí má růže (prvotina; vliv lidové písně), Smuténka (kratší básně; mravní pointa), Metlička (lyrika; pokorný vztah k životu)

Období:

- 1. Polovina 20. století
- Jirotku řadíme k autorům humoristické literatury, jejímž cílem bylo zapomenou na problémy doby v období okupace.
 - Doba útisku – Vznikaly vynikající básnické sbírky, možnost metafor (přenesení významu na základě podobnosti, vzhledu) a alegorií (jinotaj, vyjádření děje/jevu pomocí příběhu).
 - Obrat k tradičním hodnotám – Vlast, rodná země, kraj, výrazné postavy naší kultury, slavná národní minulost, doba, kdy zdůrazňují krásu českého jazyka – metodičnost, poezie pro děti.

Zdeněk Jirotka

- Spisovatel, fejetonista, autor humoristických románů, povídek, soudniček a rozhlasových hříček.
- Narodil se v Ostravě.
- Vystudoval Stavební průmyslovou školu v Hradci Králové (maturoval v roce 1933).
- Do začátku německé okupace (1939) byl důstojníkem v armádě (až do r. 1940), sloužil v řadě českých měst např. Brno, Olomouc, Košice, poté pracoval na ministerstvu veřejných prací.
- Jeho prvotina byl humoristický román Saturnin. Ve své další tvorbě tento román už nepřekonal, na jeho úspěch navázala jen o rok později kniha Muž se psem.
- Spisovatelem z povolání se stal v roce 1942.
- Pracoval v Lidových novinách (od roku 1940), Svobodných novinách, humoristickém časopisu Dikobraz (působil 2 roky) a Československém rozhlase (od roku 1962).
- V redakci Československého rozhlasu vedl nejprve redakci humoru a satiry, později redakci pro českou a slovenskou literaturu.
- V roce 1962 se opět vrátil do redakce Dikobrazu, stal se zde zástupcem šéfredaktora a na tomto postu setrval až do odchodu do důchodu v roce 1971.
- Kouzlo Jirotkova humoru tkví v inspiraci suchým anglickým humorem.